

Мирјана Д. Бојанић Ћирковић¹
Оливера С. Марковић
Универзитет у Нишу²
Филозофски факултет
Департман за србистику

МИМ У НАСТАВИ: КА ВИСОКООБРАЗОВНОМ КОНТЕКСТУ³

Предмет рада је анализа мима у високообразовном наставном контексту, са тежиштем на његовој функционалности у наставном процесу, од усвајања новог градива до обнављања и синтезе стеченог знања. С обзиром на то да је мим један од недовољно теоријски проучених феномена у наставном контексту, у раду му приступамо кроз дијахронију његовог проучавања у теорији уметности, и процес његовог увођења у наставни контекст од улоге помоћног наставног средства до курикулума универзитетских студијских програма у потпуности усмерених ка изучавању креирања мима и проучавању мима у друштвено-хуманистичком контексту. У завршном делу рада доносимо сажет преглед нашег емпиријског истраживања функционалности мима у универзитетској настави књижевности, из којег изводимо одређене закључке специфичне за употребу мима у овом образовном домену.

Кључне речи: мим, дигитални домороци/digital natives, невербална комуникација, вербално-визуелна комуникација, универзитетска настава мима, хумор.

1. Неки важни аспекти мима

У виртуелном простору, природном и природљеном миму, дистрибуирање информација овом формом по ефикасности аналогно је дистрибуцији гена (в. Dokins [1976] 2008).⁴ Синтагма „mim kao sredstvo digitalnog

¹ mirjana.bojanic.cirkovic@filfak.ni.ac.rs, olivera.markovic@filfak.ni.ac.rs

² Ово истраживање подржало је Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије (Уговор бр. 451-03-68/2022-14/200165).

³ Верзија овог рада изложена је на конференцији *Учење у дигиталном окружењу – summa тутисака* (организатор: Центар за савремена филолошка проучавања младих истраживача Филозофског факултета Универзитета у Нишу; место и време одржавања: Филозофски факултет у Нишу, 24. 9. 2022. године).

⁴ Ричард Докинс је у књизи *Себични ген/The Selfish Gene* (1976) први истакао аналогију између начина преноса јединица културе и гена.

marketinga”⁵ изнова сведочи о (све)моћи⁶ ове форме/израза/реакције/става у јавном, али и приватном простору (у смислу утицаја на појединца). Мим као „дигитална јединица културе” поседује „залихе” знања. Самим тим што мим на интернету бива „брзо прихваћен”, он доприноси и брзом ширењу одређене идеје приказане кроз текст, фотографију, језичку игру, или сличне културне материјале. Мим, дакле, дели: садржај (односно тему), форму (фотографију са текстом) и став. Један од важних циљева мим-комуникације јесте повезивање: уз изражавање ставова једне друштвене групације, мим настоји да се „под кровом интернета” повеже са многима широм света; тачније, циљ мима је „reach” (широк домет). Сходно наведеној функцији/моћи, у теорији мима фигурира термин *memeability*, који се може разумети као свеколики потенцијал мима: информациони, културолошки, комуникацијски, естетски јер се мим у историји уметности сагледава као један од њених видова. Комуникација мимом/комуникација са мимом мотивисана је жељом да се изнесе став, да се прикључи дискусији, инволвира; да се припада „онлајн заједници” која не познаје географске баријере, макар и сегрегованој. Мим као вид савремене невербалне (или визуелно-вербалне) комуникације „прати трендове”, локализује садржај, настоји да се позиционира на лиминалном простору озбиљног и смешног. Када буде прихваћен од стране заједнице, постаје виралан. Сходно циљу, у садржају и форми мима велику улогу играју контекст, језик комуницирања, једноставност и брзина „реакције”.

Дакле, мим: 1. може бити изражен кроз различите форме (кроз слику са или без текста, видео-клип, гиф); 2. шири се брзо и то онлајн путем (преко друштвених мрежа, форума, блогова, четова); 3. ова дисеминација је обично спонтана; 4. таква дисеминација подразумева имитацију (копирање) и, веома често, варирање у интерпретацији и манипулисање, нове примене информације; 5. има способност мењања ставова, представа, идеја и концепата корисника интернет мреже: битно је да корисници нису индиферентни према миму; 6. са структурно-функционалног аспекта, мим је обично шала. Дакле, оно на шта треба обратити пажњу јесте да сама слика, видео-клип, гиф, које обично називамо мимовима, јесу само видљива форма, манифестација и средство преношења информације (*vehicle* – Purnama 2017): мим је заправо информација која носи одређене културолошке представе и која врши утицај на културолошке представе и понашање других. Даље класификације мимова можемо вршити с обзиром на њихову 1. форму; 2. понашање на које подстичу и однос који интернет корисници имају према њему; 3. садржај који преносе.

⁵ О потенцијалу мима у дигиталном маркетингу опширније в.: <https://www.indigital.rs/blog/internet-mim-kao-sredstvo-digitalnog-marketinga>. [23. 9. 2022]

⁶ Примера ради, о (све)моћи мима у јавном простору сведочи и његов „пробог” у Нетфликсове серије, што је резултовало усмеравањем њихове радње.

2. Мим као језик „дигиталних домородаца”

Године 2001. Марк Пренски (Marc Prensky) је формулисао данас врло популарну тезу да је масовно ширење дигиталних технологија довело до дисконтинуитета у развоју цивилизације који до тада није био забележен и који је резултовао тиме да постоји базично неразумевање између генерација које нису одрасле уз дигиталне технологије и генерација којима је језик дигиталних технологија заправо „матерњи језик”. Аутор иде и корак даље: због различитих типова искустава, и начин на који ова друга група мисли и процесуира информације је суштински различит у односу на когнитивне обрасце мишљења старијих генерација. Млађе генерације, оне којима је језик технологије матерњи језик, он назива *digital natives* – дигиталним домороцима или дигиталним аутохтоним становништвом. Старије генерације, које нису одрасле уз дигиталне технологије, али их у већој или мањој мери користе, Пренски назива *digital immigrants*, дигиталним имигрантима.

Зашто су појмови „дигитални домороци” и „дигитални имигранти” релевантни за нашу тему? Пренски тврди да је начин на који дигитални домороци процесуирају информације и уче радикално другачији у односу на начин на који то чине дигитални имигранти: млађе генерације примају информације врло брзо, боље обављају више истовремених радњи и преферирају да прате паралелне процесе; окренути су дигиталним графичким медијима пре него тексту, преферирају информације које долазе *рендом*, на сумице, уместо корак по корак (као код, на пример, хипертекста); више воле учење које доноси тренутно задовољење и чешће награђивање. Зашто нам се оваква генерализација чини претераном? Због двеју ствари: прво, њоме се узима у обзир производ, сâм дигитални медиј који захтева конзумента са одговарајућим атрибутима (конзумента који ће, на пример, бити „мулти-таскер”), иако Пренски инсистира на моменту сингуларности који је довео до суштинске промене у људској природи а који је видљив код млађих генерација. Другим речима, Пренски деконтекстуализује причу ослобађајући је идеолошке потке којом је она суштински одређена, односно, неутрализује, занемарује економску и друштвену неолибералну ситуацију која креира и производ, и конзумента, и потребе тог конзумента. Друго, људи који поседују малочас поменуте атрибуте, размишљају на одређене начине и преферирају тренутну награду за свој труд, постојали су одувек, као што и међу млађим генерацијама постоје људи којима су дигиталне технологије врло природне, али који и даље нису прототипични чланови категорије коју Пренски одређује као дигитални домороци. Дигиталне технологије не постоје у вакууму, оне су економски производ, и у интересу је профита да имају кориснике; у питању је реверзибилни процес где се тржиште прилагођава потрошачу и где потрошач мења тржиште. Образовање није изван ове дијалектике и то је оно што увек треба имати у виду у дискусији

са апологетама напредних дигиталних технологија, посебно у дискусијама у којима таква страна заступа схватање према којем постоје искључиво предности употребе таквих технологија. Пренски, на пример, сматра да се систем образовања треба променити на следећи начин: ученицима и студентима су потребна и знања и вештине које поседују старије генерације, иако не све (у том смислу треба редуковати програме). Истовремено, ученицима и студентима су потребна и нека нова знања и вештине, које су произашле из и прилагођене су дигиталном добу. „Стара знања”, условно речено, треба учити на нови начин, односно треба променити наставне методе и наставна средства и на тај начин прилагодити садржаје другачијем уму дигиталног домороца. Речју, за Пренског све што носи атрибут „новог” – ново знање, нови метод, ново наставно средство – истовремено је и прогресивно, адекватније и боље. Иако смо сагласни са тим да систем образовања не прати увек савремене промене у друштву, сматрамо да радикални ставови Пренског не иду у прилог унапређења образовања као кључног услова напретка индивидуе и цивилизације. Од суштинског је значаја стално преиспитивање природе наставног садржаја, и разматрање саодноса наставних метода и квалитета усвојених информација и вештина.⁷

3. Мим као облик (не)вербалне комуникације у настави

Иако проучавање невербалне комуникације као облика наставе није новијег датума (в. Cosnier at all 1982), претходна антрополошка, али и методичка истраживања облика наставе устврдила су да 70% комуникације (не само у наставном контексту) припада невербалним сигнаlima (в. Birdwhistell 1970; Hall 1976). Важно је истаћи да су ранија истраживања била сразмерно усмерена ка телесним покретима као саставним деловима комуникације (теорија кинезике) и простору, односно типолошком и позиционом утицају у комуницирању (теорија проксемике). Оба аспекта „комуникације” су у основи мима као вербално-визуелног изражајног средства. Такође, закључак да „свака вербална комуникација у настави биће убедљивија уз примену одређене гестикулације, мимике и визуелног контакта учесника комуникације” (Радојевић, Добрић 2019) актуелан је и у нама савременом

⁷ На пример, уп. „Digital Immigrants don't believe their students can learn successfully while watching TV or listening to music, because they (the Immigrants) can't. Of course not – they didn't practice this skill constantly for all of their formative years. Digital Immigrants think learning can't (or shouldn't) be fun. Why should they – they didn't spend their formative years learning with Sesame Street. Unfortunately for our Digital Immigrant teachers, the people sitting in their classes grew up on the “twitch speed” of video games and MTV. They are used to the instantaneity of hypertext, downloaded music, phones in their pockets, a library on their laptops, beamed messages and instant messaging. They've been networked most or all of their lives. They have little patience for lectures, step-by-step logic, and “tell-test” instruction.” (Prensky 2001: 3).

тренутку. Дигитализација наставе и други видови њеног осавремењавања не само да реактуализују наведени проблем, већ га позиционирају у само средиште савремене наставе. Визуелни, тактилни, термички канали, мири-си, мимика и гестови данас нису само допунски облик наставничке методе рада, већ постају важан аспект методике у целини и методологије проучавања књижевности и језика. За нашу тему, у контексту наставе у ширем значењу (основношколске и средњошколске) од значаја су истраживања улоге мима у учењу страних језика и усвајању културе датог језичког подручја. Управо из наведеног угла Сесилија Кондеј (Cecilia Condei) истражила је функције и допринос невербалне комуникације (цртежа и речи/реплика, тачније неких видова мима) у учењу француског језика као страног. Наведена ауторка је на примеру уџбеника француског језика заступљених у Румунији устврдила да „језичка гестикулација”, која је, између осталог, базна у миму, остварује сложене задатке учења страног језика: илуструје интеракције (специфичне облике/видове опхођења својствене страног култури), олакшава разумевање текста који прати, доприноси високом степену „реалности” и „фамилијаризовању” француског језика и културе у датом уџбенику и у процесу индивидуалне и релационе комуникације са њим. У овом контексту истиче се потенцијал мима за (имплицитан) пренос више информација.

Комуникацију са мимом, односно његово реципирање/разумевање, те усвајање става/информација/реакција/културног специфика, олакшава схематизованост формула и израза као облика изражавања мима/мимом. Мим се такође сагледава и као важно допунско средство које ван школског контекста и те како може послужити у дидактичке сврхе. Са методичког аспекта, ауторка поменуте студије препоручује употребу мима у настави/ учењу страних језика већ од најмлађег узраста јер „активност слушања и мимике једна је од омиљених међу децом” (Condei 2013: 26). У типолошком погледу, ауторка подједнако препоручује коришћење мима током часа обнављања градива, ради провере степена усвајања новог вокабулара.

Проучаваоци невербалне и вербално-визуелне комуникације из педагошког угла, уз њен несамерљив допринос настави кроз развијање свести и става о култури, средини (јер постоје правила показивања емоција за сваку културу), потом у погледу самооткривања, те експресију индивидуе (ученика) и колектива (учесника наставнообразовног процеса), истичу важност културне компетенције (односно скупа знања о некој култури и њеним симболичким системима и вредностима) од стране учесника датог „процеса”. Иако у наставној пракси невербална комуникација регулише, допуњава и прати усвајање знања, односно репетира, наглашава (акцентује) и/или допуњава усвајање знања (нав. према: Brillhart, Galanes & Adams 2001), она (не)интендирано резултира снажним ефектом код реципијента. Стога савремена педагошка и методичка истраживања видова и циљева невербалне комуникације у настави истичу нужност увођења програмских садржаја на

друштвено-хуманистичким смеровима високошколских установа са циљем стицања компетенција будућих предавача за овакав вид комуникације у настави, те радионица и стручних семинара путем којих би се кандидати оспособили за познавање, тумачење и адекватно коришћење невербалних сигнала и потенцијала њихових функција.

За анализу употребе мима у (универзитетској) настави од важности су сва три наведена типа класификације, јер: 1. студенти треба да буду у стању да с лакоћом креирају одговарајућу форму коју називамо мимом или одговоре на исти (стога се у настави најчешће користе сликовни мимови); 2. идеално, мимови треба да појачају пажњу и активност студената у настави, иницирају смех и ведро расположење за време часа, активирају и когнитивне и афективне предиспозиције студената, омогуће им да кроз конкретан пример визуелизују неке идеје и концепте, брже, лакше и дуже их памте, промовишу одређене вредности попут космополитске свести и важности критичког односа према стварности, премосте евентуални јаз између предавача и студената, подстакну интеракцију у настави (и између студената и професора и између самих студената); 3. на донекле симплификован, али пре свега креативан, духовит, језгровит и пријемчив начин пренесу суштинске информације у вези са неком наставном јединицом или неким наставним проблемом (в. више у: Purnama 2017, Dongqiang et al. 2020, Kayali & Altuntaş 2021).

4. Мим у академској пракси

У академској заједници мим функционише и као предмет (објекат) тумачења, и као метод учења (наставно средство). Наведена (не дословно) дистинкција пандан је двама круцијалним аспектима мима: *облику* грађанског изражавања који има симболику и материјалну моћ у глобалним дигиталним културама и *средству* управљања политиком, културом, друштвом, економијом и др. у савременом свету.

Према званичним подацима MSRN-а⁸, интернационалне и интердисциплинарне мреже истраживача мима, овај друштвени феномен, вид уметности, или пак (наставно) средство, предмет је озбиљних научних (теоријских и методолошких) проучавања већ најмање петнаест година; такође, према запажању истраживача повезаних сагледавањем потенцијала мима у различитим научним областима, са различитих теоријских становишта и кроз различите методолошке праксе, у овом тренутку могу се издвојити одређене канонске карактеристике и универзалне функције мима. Сама мрежа студија мима креирана је аналогно (препорученој, или пак доминантној)

⁸ Пун назив мреже гласи: *The Meme Studies Research Network*, <https://memestudiesrn.wordpress.com/> [22. 9. 2022].

методологији проучавања мима: најпре, мим треба проучавати у контексту дигиталне културе, где се дели, ретвитује, односно – *делује*. Потом, мим треба тумачити и са више емпиријских аспеката – живом дискусијом на блогу, у којој учествују и креатори мима, и реципијенти, кроз разне пројекте и лабораторијска истраживања попут „#mememanifesto”, усмереном ка трансмедиајалном контексту дистрибуирања мима, те комуникативном потенцијалу миметичке симболике и „B*rd Meme Lab”, усмереном ка експерименталним интердисциплинарним истраживањима мима кроз призму хуманистичких наука, филмских студија, когнитивних наука, визуелних уметности и др. У бази/библиотеци/библиографији/*ридинг* листи радова о миму подједнако релевантним сматрају се и академски чланци, студије, огледи, монографије, и интервјуи са „мимерима”, есеји и други видови неформалног истраживања.⁹ Резултати истраживања прикупљени на мрежи MSRN, нарочито кроз пројектна и лабораторијска истраживања, презентују се у онлајн простору и кроз различите изложбе, радионице и дискусије. Примера ради, пројекат *Meme Manifesto* – „Clusterduck”, по облику хибрид теоријског предавања и теренског истраживања, по карактеру интердисциплинарни „кружок” академица, историчара уметности, дизајнера, активиста, проучавалаца визуелне културе и најширих кругова интересената за мим-културу, од 2018. године у континуитету одржава курсеве широм Европе¹⁰ и Америке, са циљем издвајања универзалних комуникацијских одлика мима и спецификума сходно заједници у којој се настаје/којом настаје, те унутар које се дистрибуира. Последња у низу датих радионица одржана је 19. маја 2021. године у сарадњи са словеначким „Аксиомом” – Институтом за савремену уметност (Institute for Contemporary Art) у Љубљани. Резултати истраживања у оквиру наведеног курса презентовани су на дигиталном пануо „The Detective Wall Guide”, протејске форме.¹¹

5. Курикуларни аспекти мима

Када је реч о студијском проучавању мима, емпириско истраживање програма универзитета у оквиру једне од најопсежнијих платформи за учење edx.org показује знајачну заступљеност мима у наставним плановима и програмима високообразовних установа. Реч је о бесплатним и/или акредитованим наставним курсевима проучавања мима који су увек отворени и за неакадемску заједницу. Навешћемо неколико примера студијског изучавања мима, илустративних у погледу доминантних видова његовог тумачења.

⁹ Индекс студија мима у оквиру сајта MSNR креиран је 17. јуна 2022. године.

¹⁰ Пројекат је до сада имао радионице и поставке у Мадриду, Ротердаму, Амстердаму, Берлину.

¹¹ Тема радионице била је: „Memes Art and Art Memes”. Више информација в. на адреси <https://aksioma.org/meme.manifesto> [22. 9. 2022].

На колеџу у Дејвидсону/Davidson College (у Северној Каролини) мим је од 2019. године заступљен кроз најмање два курса – „Како радити са мимовима”/„How to Do Things With Memes”, усмереном ка упознавању са историјом мима и његовим местом у интернет култури, и курсу „Друштвени медији”, где се концепту мима приступа из истраживачке перспективе. Уз наведено, треба истаћи да је култура примарни контекст свеколиког тумачења мима – кроз интернет праксу или пак са теоријско-методолошког аспекта. Курсеви посвећени миму на наведеном универзитету потенцијалним корисницима се нуде и у оквиру шире групе комуникационих курсева. Миму се приступа као новој форми фолклора (народног стваралаштва), а методолошко тежиште је на њиховој озбиљно-смешној природи и комуникацијском потенцијалу. Ниво знања стечених овим курсевима је примарни (уводни), а (пред)услова за њихово слушање нема. Курсеви су тродневни и изискују 5–10 сати недељно. Њихов обавезни део је практична примена стеченог знања кроз форму есеја или пак креирање мима. Другачији, когнитивнопсихолошки приступ миму налазимо у оквиру курса шпанског универзитета Del Rosario. Кроз курс „Позитивна психологија: срећа, култура и мимови”/„Psicología Positiva: Felicidad, Cultura y Memes” полазници (студенти психологије, дипломирани психолози, наставници и сви заинтересовани за разумевање среће) кроз 4–6 сати недељно, у сарадњи са професорима медија, тумаче улогу мима у психолошком и културолошком аспекту човековог живота, са тежиштем на проучавању хумора и среће као циљева мима. Дакле, у ширем значењу, миму се овде приступа као „педагошкој” стратегији.

„Разумевање и анализа револуције мима”/„Understanding and Analysis the Meme Revolution” Универзитета у Кембриџу претходи горенаведеним курсевима. Покренут 2017. године упркос „изненађењу у неким (академским) круговима”¹², овај курс не само да пионирски уводи мимове у високошколски наставни план и програм, већ организује интерактиван приступ сачињен из дебата и округлих столова у вези са актуелним темама/аспектима мима (феминистичким дискурсом, митом или реалношћу и сл.). Међу предавачима курса овог типа налазе се и универзитетски професори и креатори/аутори сајтова посвећеним миму. Силабус наведеног курса на Кембриџу у миму налази пандан ренесансној револуцији; овим, и општеприхваћеношћу мимова у савременој (културној и дигиталној) комуникацији мотивисано је „револуционарно” увођење курса о миму на Кембриџу у Великој Британији. Интересантан, али пре свега значајан за сагледавање аспеката мима као средства изражавања јесте критеријум избора полазника овог курса: од будућих студената захтева се достављање свог „најмрачнијег” мима, интервју и писање есеја. Уочавајући вишеструки, вишеслојни, априорни значај мима у комуникацији, предавачи на овом курсу настоје да олакшају полаз-

¹² О овом проблему в. опширније на: <https://www.varsity.co.uk/news/12661> [22. 9. 2022.].

ницима (мимерима, јер је познавање креирања мима услов за похађање курса) разумевање и тумачење мима, како би што сврсисходније искористили његов комуникативни, али и психолошки, социјални и културни потенцијал. Курс о којем је реч допринео је терминолошкој типолошкој дистинкцији мима кроз „normie memes”, „political memes”¹³, „doggo memes” и сл. Курс је несумњиво подстакао даља истраживања лексичких нивоа мима, као што је „Doggo – Speak”; на ову тему током 2018. године одбрањен је мастер рад на Универзитету у Њујорку (The City University of New York).

6. Мим у високошколској настави: апликабилност кроз хумористички аспект¹⁴

Досадашња педагошка и психолошка истраживања су показала да су бенефити употребе хумора у настави бројни (нав. према: Garner 2006: 177): увођењем хумора повећава се интересовање за учење код ученика, покреће се и одржава њихова пажња (Civikly 1986, Korobkin 1989), што резултује мотивацијом за креативно и разнолико мишљење/промишљање (Dodge and Rossett 1982). Авро Зив (1983, 1988) истиче да таква атмосфера у учионици позитивно утиче на резултате ученика код различитих мисаоних вежби; према његовим налазима, студенти који су учили уз професоре који су се служили хумором имали су боље резултате на испиту у статистички значајној мери.¹⁵ Дебора Хил (Hill 1988) је утврдила да ће ученици боље памтити информације и дуже ће их се сећати уколико су те информације представљене уз хумор. Поред тога, професори који користе хумор у настави чешће успостављају добар однос са студентима, те их исти описују као ентузијастичне, подстицајне за учење, инспиративне, и оне којима је важно неговање узајамног поштовања у учионици (Pollio and Humphreys 1996, Lowman 1994, Kher, Molstad, and Donahue 1999, Devadoss and Foltz 1996; Romer 1993; White 1992; нав. према: Garner 2006: 178). Емпиријска истраживања (Garner 2006: 179–180) у универзитетском окружењу су показала да хумор у настави

¹³ Политички мим је тренутно најистраженији концепт у регионалним академским оквирима. Једну од најзначајнијих регионалних студија о овом феномену написао је Домагој Бебић, професор Факултета за политичке науке у Загребу. У раду „Do Not Mess With a Meme: the Use of Viral Content in Communication Politics”, објављеном у темату „Political Communication in Uncertain Times” часописа *Communication and Society* (2018, vol. 31 (3), pp. 43–56), аутор је истражио видове рецепције мимова Фејсбук странице „Саћа се враћа”.

¹⁴ Овај сегмент рада резултат је емпиријске провере функционалности мима у раду мрп Оливере Марковић на часовима вежби са студентима треће и четврте Србистике на Филозофском факултету у Нишу, у оквиру курсева из опште књижевности.

¹⁵ „Humor is understood to reduce anxiety and stress, build confidence, improve productivity, heightened interest, reduce boredom and encourage divergent thinking, yet it has been difficult to establish positive value for humor in helping student learning” (Ziegler 2009).

има позитиван утицај на учење и памћење информација код студената, тј. да хумор побољшава квантитет и дуже памћење научног, те да обезбеђује веће задовољство у настави, доприноси опуштенијој атмосфери у учионици и студентима пружа могућност краће когнитивне паузе. Поред тога, употреба хумора који је у контексту наставне јединице може допринети и стварању новог виђења тих информација код студента и стварању нових когнитивних увида, односно тзв. „а-ха” ефекту. Наравно, и употреба хумора у настави има своја ограничења и професори морају бити нарочито опрезни да не користе хумор који је превише личан, друштвено увредљив, супериористички оријентисан или ироничан. Други важан услов јесте тај да хумор мора бити релевантан и илустративан за наставну јединицу која се предаје: истраживање које су спровели Каплан и Паско 1977. године (Kaplan & Pascoe, 1977) показује да је памћење материјала које укључује и хуморне стимулусе боље када је хуморни стимулус у функцији наставног градива (Ziv 1988: 13).¹⁶

Велики број мимова дугује своју распрострањеност управо хумору који генерише. Проблемом хумора нећемо се подробније бавити у овом раду, између осталог због тога што су типови хуморних средстава на којима мимови почивају разноврсни и дозвољавају анализу из најмање три широко прихваћене перспективе – перспективе инконгруенције у хумору, теорија олакшања и теорија супериорности. Назначићемо само да при анализи хумора у миму треба обратити пажњу на друштвену функцију мима (хумор у миму почива на друштвеној кохезији и често форсира културне и националне стереотипе), мултимодалност форме мима, са структуром: припрема лица (где је једна интерпретација истакнута и немаркирана, а друга, маркирана потиснута у позадину) – разрешење лица у виду хумористичке поенте (у вербалној или невербалној форми), уз ефекат изненађења. Појединачна средства која хуморни мимови користе су, између осталог, хуморно поаређење, персонификација, хиперболизација, игра речи, сарказам и нонсенс.

У наставку доносимо неколико примера анализе хумора у мимовима који могу послужити у методици универзитетске наставе књижевности и филозофије (в. одељак Прилози, примери I–VIII).

Први пример (I) показује како мим може бити употребљен у настави теорије књижевности – конкретно, у проучавању поетике трагичког жанра; и како се може употребити у настави енглеске књижевности, тј. Шекспира. Венов дијаграм као шаблон за мим се често користи, а хумор који такви мимови генеришу долази од стављања елемената у неочекиване односе, односно, у показивању конгруенције тамо где не би требало да је буде. Конкретно, овде је направљена аналогија између ликова Емилије из *Отела*, Меркуција из *Ромеа и Јулије* и Хорација из *Хамлета* (сви су пријатељи глав-

¹⁶ „Therefore, when planning a course, the main concepts should be delineated, and the humor related to these concepts, intending to make them clearer, should be interjected in the appropriate places.” (Ziv 1988: 13).

них јунака поменутих трагедија), али су тачке пресека између појединачних скупова више или мање неочекиване, а посебно пресек свих скупова: патња (где се пријатељство повезује са патњом). Овакав мим може послужити као шлагворт за разговор о теорији трагичког жанра, о споредним јунацима код Шекспира, о функцијама главних јунака у трагедијама – могућности су бројне. Сличан је случај и са наредним примером (II) – дати мим треба да повеже понашање лејди Макбет из последњег чина *Магбета* са понашањем јунака ТВ новела.

Пример број 3 везан је за роман *Велика очекивања* Чарлса Дикенса, и користи још један нашироко познати шаблон за мим.¹⁷ Овакав, и други популарни шаблони заправо функционишу као готови оквири са већ утврђеним, базичним значењима, те наративним скелетом, и који зато и усмеравају интерпретацију појединачног мима – у случају шаблона са аутомобилом који нагло скреће (као у примеру 3), ми смо предиспонирани да конкретни садржај доведемо у везу са доношењем исхитрених, нелогичних и погрешних одлука. Дакле, као оквир, мим активира когнитивни скрипт или део когнитивног скрипта, у овом случају оног који је везан за доношење одлука. У конкретном миму се коментарише понашање главног јунака Дикенсовог романа, односно аспекти друштвене и психолошке мотивације у причи.

У горњем смислу је и мим IV разумљив сам по себи – јер се везује за когнитивна скрипта и концептуалне метафоре које већ поседујемо, а који се тичу представа о животу као процесу али и као трену, о смрти као сну, о љубави као узајамности, тј. као паралелном процесу и слично. Интеграција ових представа са нашим знањима о фабули трагедије *Ромео и Јулија* требало би да генерише хуморне ефекте, а додатни хумор долази од тога што се овај мим-шаблон заправо везује за посматрање нечег са неверицом: што би у овом случају био коментар на Шекспирово решење за трагични расплет догађаја у драми.

Пети пример мима може успешно функционисати и у настави филозофије и у настави књижевности (у овом потоњем, на пример, у вези са обрађивањем тема из области модернизма и постодернизма). Текст датог мима, „Уф, ово је непријатно. Заправо сам гледао у амбис који је иза тебе”, представља алузију на познату реченицу Фридриха Ничеа, „Ако довољно дуго гледаш у амбис, амбис ће почети да гледа у тебе”, али хумор у њему заправо долази од тога што се цела ситуација заправо везује за флерт, а не за стање *ангста*.

Шести мим сумира хронолошки след промишљања времена у европској култури: од Аристотела који каже да је време објективна датост, преко Имануела Канта који време посматра као субјективну категорију, до наизглед парадоксалне тврдње Карла Маркса да су време измислиле компаније

¹⁷ У оквиру базе мимова „Know your meme” овај шаблон је означен као *Left Exit 12 Off Ramp*. В. више на адреси: <https://knowyourmeme.com/memes/left-exit-12-off-ramp>.

које производе сатове како би продавале још сатова. Маркс ово, наравно, никад није рекао, али дата реченица се и не односи на време *per se*, већ се њоме критикује капитализам, актуелни тренутак – и као такав, овај мим заправо има потенцијал да подстакне на дискусију у учионици. Поред тога, овде је мплицитно присутна и вредносна конотација јер се временска прогресија заправо везује за прогресију људске мисли (од објективизма, преко идеализма до дијалектичког материјализма). Студенти би, на пример, могли да као задатак добију то да начине сличне мимове, при чему се, као полазна форма, може користити мим-шаблон који приказује људски ум/мозак, при чему се постепено активира све више можданих зона као реакција на тврдње које се прогресивно нижу (*Galaxy brain*, према класификацији базе „Know your meme”).

У вези са потребом мима да се веже за актуелни тренутак, наводимо пример мима (VII) који користи Кафкину приповетку *Преображај* да прокоментарише положај радника у неолиберализму, и то у време пандемијске кризе: „Хеј, човече, звучи тешко, али ипак ми требаш да дођеш јер већ имамо мањак особља”.

На крају, пример VIII није илустрација нарочито успешног мима (у смислу да овакав мим сасвим извесно не би био виралан, и због дужине текста и због тога што му недостаје хумористичка поента), али је у питању мим који би вероватно успешно функционисао у учионици: „У реалности, разлог зашто нам се Еурипидова Медеја свиђа је тај што је у питању јака жена са нијансама значења, више развијен књижевни лик у односу на било који други у драми, што је још потентније када схватите да је публика која је првобитно гледала ове драме била састављена готово искључиво од мушкараца који вероватно нису ни пробали да осете емпатију према њој будући да жене у то време нису ни виђене као људи, а камоли као моћне чаробнице” – односно: „Медеја није учинила ништа лоше”, као провокативна изјава иза које наизглед не стоји ваљана аргументација.

*

Оно што је у литератури о миму уопште и о употреби мима у наставном контексту недовољно истицано и проучено јесте наративност мима. Сваки мим се доживљава као прича. Као јединице културолошких значења, мимови садрже огроман потенцијал за наративизацију, односно, за инписирање менталних репрезентација света код реципијента (Ryan 2013: 363). Сваки мим испуњава све или неке од следећих услова: подстиче на креирање представа о простору који је насељен неким индивидуама и који је временски лоциран; подстиче реципијента да креира представе које се тичу когнитивно-афективних својстава индивидуа/учесника приче коју мим потенцијално садржи, који имају одређене намере и где су догађаји у којима учествују схватају као сврховити и у одређеном каузалном односу (о условима скаларно схваћене категорије наративности в. више у: Ryan 2006:

7–10). Успешност интернет мима се заснива на балансу између познатог и непознатог: наиме, на ономе што је мимом дато и што мора бити одмах евидентно припаднику једне друштвено-културне заједнице, али што истовремено садржи лакуну (најчешће са хуморним потенцијалом) коју треба допунити и тиме заправо потврдити своју припадност тој заједници. У том смислу мим потенцијално представља одлично наставно средство – подстиче осећај за заједништво код студента и дозвољава лакшу имплементацију знања и вредности које су предвиђене наставним програмом (Kayalı & Altuntaş 2021). Повезивање новог наставног садржаја са идејама и причама које су студенту познате из њеног или његовог културног окружења конкретизује и актуелизује тај садржај. Истраживања показују да употреба приче у настави помаже у јачању самопоуздања код ученика и студената, развија њихове критичке и комуникацијске способности, изграђује неке моделе понашања и учи осетљивости на друге културе. Прича такође може послужити студентима као окидач или подстицај за сакупљање нових информација и проналажење нових перспектива посматрања проблема. Мим у том смислу може послужити и као средство мотивације ученика у било којој фази часа у циљу постизања конструктивног и креативног разумевања датог проблема. Након наше емпиријске провере функционисања и функционалности мима у универзитетској настави, можемо закључити да је употреба мима у наставном процесу, посебно у високошколском образовању, „мач са две оштрице”: мим може подстаћи активност студената у настави, развијати њихова креативност, способност критичког мишљења и учинити да они на релативно занимљив начин усвајају нова знања; међутим, то може бити и само привидна иновација, тривијална активност или недовољно ефикасан наставни метод.

Прилози

(I)

(II)

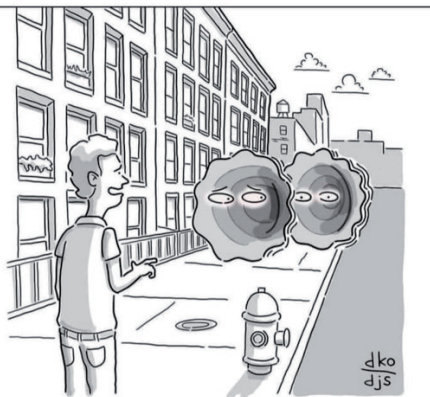
(III)

(IV)

(V)

"Gosh this is embarrassing. I was actually gazing into the abyss right behind you."

(VI)

(VII)

(VIII)

Цитирана литература

- РАДОЈЕВИЋ, Татјана, и Тамара Добрић, „Вербална и невербална димензија комуникације у настави”. *Наука, настава, учење: проблеми и перспективе*, 2019: стр. 203–218.
- BEVIĆ, Domagoj. „Do Not Mess With a Meme: the Use of Viral Content in Communication Politics”, *Communication and Society*, књ. 31, св. 3 (2018): стр. 43–56.
- BIRDWHISTELL, R.-L. *Kinesics and Context: Essays on Body Motion and Communication*. Philadelphia, PA: University of Pennsylvania Press, 1970.
- BRILHART, J.K., Galanes, G.J., Adams, K. *Effective group discussion: Theory and practice*. New York: McGraw-Hill, 2001.

- DOKINS, Ričard. *Sebični gen*, Smederevo: Heliks, 2008.
- GARNER, R. L. „Humor in Pedagogy: How Ha-Ha can Lead to Aha!“. *College Teaching* књ. 54, св. 1 (2006): стр. 177–180, DOI: 10.3200/CTCH.54.1.177-180
- HALL, E. T. (1976). *Beyond culture*. New York: Anchor Press/Double day, 1976.
- HILL, Debora. J.. *Humor in the Classroom: A handbook for teachers (and other entertainers!)*. Springfield, IL: Charles C. Thomas, 1988.
- KAYALI, Nurda Karadeniz, and A. Altuntaş. „Using Memes in the Language Classroom“. *Shanlax International Journal of Education*, књ. 9, св. 3 (2021), стр. 155–160.
- КОНДЕИ, Цецилија. „Аспекти невербалне комуникације у удбеницима француског језика за основну школу“. *Иновације у настави: часопис за савремену наставу*, вол. 26 (2013/1), 18–26.
- PRENSKY, Marc. „Digital Imigrants, Digital Natives“. *On the Horizon*, књ. 9, св. 5 (октобар 2001): стр. 1–6.
- PURNAMA, Agnes Dian. „Incorporating Memes and Instagram to Enhance Student’s Participation“. *Language and Language Teaching Journal*, бр. 20, св. 1 (април 2017): стр. 1–14.
- RYAN, Marie- Laure. *Avatars of Story*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 2006.
- RYAN, Marie- Laure. „Transmedial Storytelling and Transfictionality“. *Poetics Today*, књ. 34, бр. 3: 361–388.
- The Meme Studies Research Network*. <https://memestudiesrn.wordpress.com/>. Приступљено: 22. 9. 2022.
- Varsity News Team, *Cambridge to offer short course in meme studies*, <https://www.varsity.co.uk/news/12661>. Приступљено 22. 9. 2022.
- COSNIER, J., Coulon, J., Berrendonner, A., Orecchioni, C. (1982). *Les voies du langage. Communications verbales, gestuelles et animales*. Paris : Dunod.
- ZIV, Avro. „Teaching and learning with humor: Experiment and replications“. *Journal of Experimental Education* књ. 6, бр. 1 (1988): стр. 37–44.
- ZIEGLER, John B. (published online: 03 Jul 2009) „Use of humour in medical teaching“. *Medical Teacher*. Volume 20, Issue 4, 1998. pages 341-348. Retrieved from <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/01421599880779>
- XIE, Dongqiang et al. „Memes and education: opportunities, approaches and perspectives“. *Geopolitical, Social Security and Freedom Journal* књ. 3 (2020): стр. 14–25.

Извори

- Aksioma: Institute for Contemporary Art, Ljubljana. *Meme Manifesto: Clusterduck*. <https://aksioma.org/meme.manifesto>. Приступљено 22. 9. 2022.

Galaxy Brain, <https://knowyourmeme.com/memes/galaxy-brain>. Приступљено 18. 10. 2022.

<https://www.instagram.com/literature.memes/?hl=en>. Приступљено 18. 10. 2022.

Left Exit 12 Off Ramp, <https://knowyourmeme.com/memes/left-exit-12-off-ramp>. Приступљено 18. 10. 2022.

https://www.instagram.com/philosophy_memes_do_not_exist/?hl=en. Приступљено 18. 10. 2022.

Mirjana Bojanić Ćirković
Olivera Marković

MEME IN TEACHING: TOWARDS THE CONTEXT OF HIGHER EDUCATION

Summary

The subject of the paper is the analysis of memes in the teaching context of higher education, with a focus on their functionality in the teaching process, from the adoption of new material to the renewal and synthesis of the acquired knowledge. Due to the fact that the meme is one of the theoretically insufficiently studied phenomena in the teaching context, in this paper we approach it through the diachrony of its study in the theory of art, and the process of its introduction into the teaching context from the role of an auxiliary teaching tool to the curriculum of university study programs fully aimed at the study of meme creation and the study of meme in the context of social and humanities studies. In the final part of the paper, we provide a concise overview of our empirical research into the functionality of meme in university literature teaching, from which we derive certain conclusions specific to the use of meme in this educational domain.

Keywords: meme, digital natives, non-verbal communication, verbal-visual communication, university meme teaching, humor.